תניא כוותיה דרב חסדא [א]כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן ביום טוב חוץ משמן שריפה לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב: איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון כיון דמדרבנן הוא לא מדכרינן או דילמא משום פרסומי ניסא מדכרינן אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא אינו מזכיר ואם בא להזכיר מזכיר בהודאה רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא סבר לאדכורי בבונה ירושלים אמר להו רב ששת כתפלה [א]מה תפלה בהודאה אף ברכת המזון בהודאה: איבעיא להו מהו להזכיר ראש חודש בברכת המזון אם תימצי לומר בחנוכה דרבנן לא צריך ראש חודש דאורייתא צריך או דילמא כיון דלא אסור בעשיית מלאכה לא מזכרינן רב אמר [ב]מזכיר רבי חנינא אמר אינו מזכיר אמר רב זריקא נקוט דרב בידך דקאי רבי אושעיא כוותיה דתני ר' אושעיא [ג][ג]ימים שיש בהן קרבן מוסף כגון ר"ח וחוש"מ ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו ואין בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון ימים שאין בהן קרבן מוסף כגון שני וחמישי (ושני) ותעניות ומעמדות שני וחמישי מאי עבידתייהו אלא שני וה' וב' של תעניות ומעמדות [ד]ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה ואומר מעין המאורע בשומע תפלה [ה]ואם לא אמר אין מחזירין אותו [ג](ואין בהן קדושה על הכוס) ואין בהן הזכרה בברכת המזון: איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה במוספין כיון דלית ביה מוסף בדידיה לא מדכרינן או דילמא יום הוא שחייב בארבע תפלות רב הונא ורב יהודה דאמרי תרוייהו אינו מזכיר רב נחמן ורבי יוחנן דאמרי תרוייהו [ו]מזכיר אמר אביי לרב יוסף הא דרב הונא ורב יהודה דרב הוא דאמר רב גידל אמר רב ראש חדש שחל להיות בשבת המפטיר בנביא בשבת אינו צריך להזכיר של ראש חדש שאילמלא שבת אין נביא בראש חדש מי דמי התם נביא בדר"ח ליכא כלל הכא איתיה בערבית ושחרית ומנחה אלא להא דמיא דאמר רב אחדבוי אמר רב מתנה אמר רב יום טוב שחל להיות בשבת המפטיר בנביא במנחה בשבת א"צ להזכיר של יום טוב שאילמלא שבת אין נביא במנחה ביום טוב

ולית

בברכת המזון. בתפלה פשיטא לן שהרי להלל ולהודאה נקבעו כדאמרינן לעיל: **לא מזכרינן.** לא חייבו להזכיר: **אינו מזכיר.** אינו צריך להזכיר: **מה תפלה בברכת הודאה.** דהא כולה מילתא דחנוכה עיקרה להודאה נתקנה: **בהודאה.** בברכת הארץ: **ואומר מעין המאורע בעבודה.** לבקש רחמים על ישראל ועל ירושלים להשיב עבודה למקומה לעשות קרבנות היום: **שני וחמישי.** משמע של כל שבתות השנה ומאי עבידתייהו לזוכרם ולחלקם משאר ימות השנה: **של תעניות.** שהיו גוזרים תעניות על הגשמים שני וחמישי [ושני] במס' תענית (דף י.): **ושל מעמדות.** כלומר לימים של מעמדות שהיו מתענין ארבעה תעניות בשבת שני ושלישי ורביעי וחמישי[ה] ומעין המאורע דידהו תפלת תענית: **ערבית.** ליל כניסתן ואע"פ שאוכל ושותה כל הלילה מתפלל תפלת תענית מאחר שנכנס היום והכי נמי אמר רב הונא במסכת תענית (דף יא:) יחיד שקבל עליו תענית אף על פי שאוכל ושותה כל הלילה מתפלל תפלת תענית. ובתשו' הגאונים מצאתי ברייתא שנו רבותינו פעמים שאדם שרוי בתענית ואינו מתפלל ופעמים שאינו שרוי בתענית ומתפלל הא כיצד כאן בכניסתה כאן ביציאתה כלומר ערב תענית אע"פ שעתיד לאכול לאחר תפלה מתפלל תפלת תענית וליל מחרתו אף על פי שעודנו בתענית כשמתפלל תפלת ערבית אינו מתפלל תפלת תענית. וסוף דברי הגאונים כתבו אבל אין אנו רגילים לומר ערבית ואפילו שחרית שמא יארע לו אונס חולי או בולמוס ויטעום כלום ונמצא שקרן בתפלתו: **אין מחזירין אותו.** דלאו דאורייתא נינהו: **בברכת המזון.** של ערבית בכניסתו וכ"ש ביציאתו שכבר עבר היום: **של חנוכה במוספין.** בתפלת מוספין דשבת ור"ח שבתוך ימי חנוכה מהו להזכיר על הניסים בהודאה: **כד' תפלות.** ערבית ושחרית ומוסף ומנחה וכיון שחובת תפלה זה היום אינה פחותה משאר תפלות של יום: **אין נביא בר"ח.** הכא נמי הואיל אלמלא ר"ח אין מוספין בחנוכה לא בעי לאזכורי: **הכא איתיה** [ו]**(בשחרית וערבית) ומנחה.** וכיון שהיום מחויב בארבע תפלות כזו כן זו: **המפטיר בנביא במנחה בשבת.** מצאתי בתשובת הגאונים שהיו רגילים לקרות בנביא בשבתות במנחה עשרה פסוקים ובימי פרסיים גזרו גזרה[ז] שלא לעשות וכיון שנסתלקו נסתלקו: **אין נביא במנחה ביום טוב.** ואף על גב דאיתיה שחרית הואיל ומנחה לאו משום יום טוב אתי לא מזכרינן:

ככל

ולא גזרי' נתן לתוך הלב מהותך שמן אטו לא נתן דבלא נתן נמי לא אסור אלא אטו שאין מהותך אע"ג דבחלב מהותך גזרינן גזרה לגזרה דגזרי' אטו שאינו מהותך ושאינו מהותך אטו שמא יטה הא לא חשיב גזרה לגזרה דכשאינו מהותך ודאי יטה לפי שאינו נמשך אחר הפתילה אבל הכא משום שמא יטה עליו לית לן למימר ודאי יטה ותירץ ר"י דהכא לא חשיב גזירה לגזרה דיו"ט ושבת כי הדדי נינהו כדאמרינן בפרק במה אשה (לקמן דף ס. ושם) גבי סנדל המסומר וקשה לרשב"א דהכא גזרינן יו"ט אטו שבת ובריש כל הכלים (לקמן דף קכג. ושם) מסקינן דלא גזרינן ושמא אין להשוות גזרות של חכמים זו לזו אותם שאינם במלאכה אחת: **גזירה** יו"ט אטו שבת. וקשה לרשב"א הא דתנן בפ"ג דביצה (דף כז: ושם) מעשה ושאל ר' טרפון עליה ועל החלה שנטמאת ואמרו לו לא יזוז ממקומו והשתא לרבה אמאי לא יזוזנה והא חזיא להיסק תחת תבשילו דלא שייך בה למיגזר יו"ט אטו שבת כמו בשמן ולפי טעמא דאין שורפין קדשים ביום טוב ניחא וצריך לדחוק דגזרינן חלה בשבת אטו שמן[ח]:

תניא כוותיה דרב חסדא. וא"ת והא משמע חוץ משמן שריפה דאין מדליקין בשבת ולא ביו"ט והיינו דלא כרב חסדא דלדידי' מדליקין בשבת וי"ל דה"ק כל אלו שאמרו אין מדליקין בשבת מדליקין ביום טוב וכ"ש אותו שמדליקין בשבת מדליקין ביום טוב חוץ משמן שריפה שאף על פי שמדליקין בשבת אין מדליקין ביום טוב וכו':

איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון. תימה דהך מילתא הוה ליה לאסוקי לעיל גבי מילי דחנוכה:

מהו להזכיר של חנוכה בבהמ"ז. בתפלה פשיטא ליה דמזכיר משום דתפלה בצבור הוא ואיכא פרסומי ניסא אבל בבהמ"ז שבבית ליכא פרסומי ניסא כולי האי:

מזכיר בהודאה. דעל הנסים הודאה היא ולא תפלה:

בבונה ירושלים. כמו בר"ח שאומר יעלה ויבא בבונה ירושלים ומשום דיעלה ויבא היא תפלה ותחנונים תקנוה בבונה ירושלים דהיא נמי תפלה ובי"ח תיקנוה בעבודה שהיא תפלה להשב ישראל לירושלים: **או** דילמא כיון דלא אסור בעשיית מלאכה כו'. והא דאמר בפ"ג דמגילה (דף כב: ושם) כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית ציבור וט' באב קורין שלשה ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראש חודש וחולו של מועד קורין ד' היינו מנהג בעלמא שאין רגילין לעשות מלאכה[ט]:

דתני ר' אושעיא (כוותיה) כו'. מהכא לא הוי בעי למיפשט לעיל דאינו מזכיר חנוכה בברכת המזון דאיכא למידחי דדוקא נקט תעניות ומעמדות אבל חנוכה ופורים אף על פי שאין בהן קרבן מוסף צריך להזכיר משום פרסומי ניסא ואיפכא ליכא למיפשט דדילמא נקיט תעניות ומעמדות משום תפלת מוסף והוא הדין לחנוכה ומיהו אף בחנוכה ופורים אם לא אמר בתפלה אין מחזירין אותו כדתניא בהדיא בתוספתא דברכות (פרק ת"ה): **תעניות** ומעמדות ערבית שחרית ומנחה כו'. מה שפי' הגאונים שאין אנו רגילין לאומרה ערבית ואפילו שחרית שמא יארע לו אונס חולי או בולמוס ונמצא שקרן בתפלתו ומה שש"ץ מתפלל שחרית היינו לפי שא"א שלא יתענה אחד מהם וקשה לר"י אם כן היאך לוה אדם תעניתו ופורע הלא ימצא שקרן בתפלתו קודם תקנת הגאונים ולעיל בפ"ק (דף יא.) דאמר ליזוף מר וליפרע הלא כבר התפלל תפלת תענית: **אלא** להא דמיא דאמר רב אחדבוי כו'. תימה תרתי מילתא דרב למה לי לאשמועינן יום טוב שחל להיות בשבת וכ"ש ראש חודש דליכא נביא כלל ותירץ ר"י דחדא מכלל חבירתה איתמר:

שאלמלא שבת אין נביא במנחה. וקשה לר"י דתנן בפרק שלישי דמגילה (דף כא. ושם ע"ש) בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין שלשה ואין מפטירין בנביא ותירץ ר"ת דנביא דהכא היינו כתובים שהיו מפטירין בכתובים בשבת במנחה כדאמר בפרק כל כתבי (לקמן דף קטז:) בנהרדעא פסקי סידרא בכתובים במנחתא דשבתא ובמגילה איירי בנביא ממש:

ולית

רבינו חננאל

ותניא כוותיה כל השמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אבל מדליקין בהן ביו"ט חוץ משמן שריפה, שאין שורפין קדשים [פסולין] ביו"ט (פסולין). אמר רבא מזכיר של חנוכה בברכת המזון כתפלה, מה תפלה בהודאה אף ברכת המזון בהודאה. אמר רב מזכיר של ר"ח בברכת המזון, דתני רב הושעיא ימים שיש בהן קרבן מוסף, כגון ר"ח וחולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בעבודה, ואם לא אמר מחזירין אותו, ואין בהם קרושה על הכוס, ויש בהן הזכרה בבהמ"ז. ימים שאין בהם קרבן מוסף, כגון שני וחמישי ושל תעניות ומעמדות ערבית ושחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בשומע תפלה, ואם לא אמר אין מחזירין אותו, ואין בהם קידוש על הכוס ולא הזכרה בבהמ"ז. ואסיקנא נמי דמזכיר של חנוכה בתפלת המוסף של שבת ושל ר"ח טבת

מסורת הש"ס

א) תוספתא פרק ג, ב) [תוספתא ברכות פ"ג ע"ש וקל"ע], ג) ק"א ל"ג, ד) [דף כא:], ה) [תענית כו:], ו) [נ"ל בערבית ושחרית], ז) בס"א: שמד, ח) עיין רש"א, ט) [וע"ע תוספות חגיגה יח. ד"ה ר"ח ותוס' ר"ה כג. ד"ה משום ותוס' מגילה כב: ד"ה ושאין],

עין משפט נר מצוה

מט א מיי' פ"ב (מהל' תפלה הל' יג ופ"ג) מהלכות ברכות הלכה ו סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' תרפב סעיף א:
נ ב מיי' פ"ב מהל' ברכות הלכה ה סמג שם טוש"ע א"ח סי' תכד:
נא ג מיי' פ"ב מהל' תפלה הלכה י סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' תכב סעי' א ושימן תל סעיף ב:
נב ד מיי' שם הל' יד טור וש"ע א"ח סי' תקסה סעיף א ג:
נג ה שם סעיף ב:
נד ו מיי' שם הל' יג סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרפב סעיף ב: